

УДК 355.4

В. П. Варакута

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПІЛЬНИХ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНИХ НАВЧАНЬ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ

Визначено особливості підготовки та проведення спільних тактико-спеціальних навчань внутрішніх військ МВС України із взаємодіючими міністерствами та відомствами.

Постановка проблеми. Зміни геополітичної і геостратегічної ситуації останніх років не привели до стабільності та спокою на планеті. Тероризм і екстремізм, збройні зіткнення і військові конфлікти, що відбуваються у різних місцях, як і раніше, являють собою серйозну загрозу національній, регіональній і глобальній безпеці. Тому цілком природно, що у політиці багатьох країн і світового співтовариства у цілому дедалі більше уваги приділяється питанням стосовно запобігання цим погрозам.

Для України актуальність проблеми боротьби з тероризмом визначається, у першу чергу, знаходженням на її території вихідців із так званих “гарячих точок”. За певних обставин активізація екстремістськи налаштованих елементів з використанням радикальних акцій протесту може деструктивно позначитися на суспільно-політичній ситуації у країні, поставити під загрозу функціонування важливих господарських, у тому числі екологічно небезпечних об’єктів.

У цьому плані перед воєнною наукою стоять суттєві завдання – осмислення причин виникнення і розвитку збройних конфліктів, формування теоретичних поглядів та практичних рекомендацій з їх вирішення (запобігання) різними силовими структурами держави. Для цього передбачено впровадження таких заходів, як проведення *спільних* тактико-спеціальних навчань (ТСН) із залученням внутрішніх військ (ВВ) МВС України і взаємодіючих міністерств та відомств, які за своїм призначенням повинні забезпечувати зовнішню і внутрішню безпеку держави.

Як показує практика, на етапі підготовки спільних ТСН виникають деякі проблемні питання. Так, згідно із спільним наказом силових міністерств країни від 19.12.2001 р. «Про затвердження Інструкції про порядок підготовки та проведення антитерористичних операцій (умовне найменування “Бумеранг”))» рішення про проведення заходів щодо запобігання *терористичним актам* та їх припинення приймається після попереднього погодження Головою Служби безпеки України з

Президентом України за поданням керівника Антитерористичного центру (заступника Голови СБУ) при СБУ. Тому на підставі плану “Бумеранг” ТСН з органами управління та особовим складом, що залучається до антитерористичних заходів на об’єкті (напрямі) у складі оперативного штабу управління операцією і оперативних груп, організовується відповідно до *плану роботи регіональної координаційної групи* при регіональному органі Служби безпеки України.

Згідно з наказом МВС України від 11.11.2003 р. “Про затвердження Настанови про дії органів, підрозділів внутрішніх справ, з’єднань, військових частин ВВ, вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень” (за оперативним планом “Хвиля”) у травні – червні кожного року треба проводити спільні ТСН за тематикою стосовно припинення *масових заворушень*. Керівником навчання призначається *старший оперативний начальник – начальник УМВС України* тієї області, у зоні оперативного реагування якої проводиться це навчання.

Отже, командна ланка військових формувань ВВ не організовує, а тільки бере участь у спільних ТСН, які очолює старший оперативний начальник від тієї силової структури, в інтересах якої цей захід проводиться. Тобто виникає ситуація, коли керівництво з’єднань (частин, підрозділів) ВВ не має можливості самостійно спланувати й організувати підготовку та проведення спільних ТСН з формуваннями інших міністерств і відомств за конкретною тематикою.

Таким чином, дослідження і вирішення питань, що стосуються підготовки та проведення спільних ТСН, на сьогодні є *актуальними*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з Організаційно-методичними вказівками командувача внутрішніх військ МВС України з підготовки військ на 2010 навчальний рік головним завданням у підготовці ВВ необхідно вважати досягнення високої злагодженості дій органів управління, налагодження та підтримання взаємодії з територіальними органами МВС України, СБУ, з’єднаннями та

військовими частинами ЗС України, ДПС України, МНС; підготовку підрозділів до участі у спеціальних операціях щодо запобігання проявам тероризму та екстремізму. Для цього необхідно брати участь у запланованих заходах з територіальної оборони (ТрО), які проводяться органами військового управління ЗС України та штабами зон територіальної оборони. З метою відпрацювання питань взаємодії під час спільного виконання завдань на командно-штабних навчаннях (КШН) і тренуваннях треба запрошувати оперативні групи (представників) від органів та підрозділів силових структур і відомств. Для спеціальних моторизованих військових частин міліції та військових частин спеціального призначення ВВ планувати проведення спільних КШН і тренувань за планом та тематикою старшого оперативного начальника територіального органу внутрішніх справ [1].

Наразі виходить, що заходи з питань взаємодії та злагодженості формувань міністерств і відомств планується відпрацьовувати поки ще на спільних *командно-штабних* навчаннях, і стосується це тільки *органів управління*.

Тематика спільних навчань визначається регіональними органами управління відповідних міністерств і відомств залежно від мети, завдань, рівня підготовленості учасників, які залучаються, їх чисельності, розмірів районів проведення навчання, специфіки та змісту дій взаємодіючих органів міністерств (відомств) об'єднаного угруповання.

У зв'язку з цим командування ВВ змушено очікувати відповідних розпоряджень та узгоджувати з керівництвом взаємодіючих структур і відомств не тільки тематику, але й завдання, хід та етапи ТСН, які елементи бойового порядку підрозділів ВВ залучати та яку чисельність особового складу виділяти на них.

Отже, питання підготовки і проведення спільних ТСН, які б були цілеспрямовані на практичний вишкіл індивідуальних здібностей особового складу, а також на злагодженість дій елементів бойового порядку підрозділів ВВ з формуваннями взаємодіючих структур, міністерств і відомств, повною мірою залишаються ще не вирішеними.

Метою статті є аналіз і дослідження проблемних питань, що пов'язані з особливостями підготовки та проведення спільних ТСН внутрішніх військ МВС України у взаємодії з формуваннями інших міністерств і відомств держави.

Виклад основного матеріалу. Під тактико-спеціальною підготовкою прийнято розуміти навчання діям у бою особового складу підрозділів, частин і установ спеціальних військ та тилу. Це один із головних елементів бойової підготовки, який включає: злагодженість підрозділів та частин; удосконаленість навичок командирів і штабів з організації забезпечення бойових дій; управління і взаємодію у різних видах бою [2].

Спільні навчання є однією з форм ТСН (КШН), що проводяться під керівництвом старшого оперативного начальника за планами, узгодженими з відповідними органами управління міністерств та відомств, що беруть у них участь.

Цілями спільних навчань є набуття і вдосконалення навичок з організації, ведення та всебічного забезпечення спеціальних дій об'єднаного угруповання різновідомчої належності під загальним керівництвом оперативного штабу, визначення найбільш доцільних способів таких дій, а також відпрацювання злагоджених, узгоджених за місцем і часом дій елементів оперативного шикуння (бойового порядку) цього угруповання.

Керівником спільного навчання призначається посадова особа, яка має повноваження щодо керівництва об'єднаним угрупованням (зведеним загonom) згідно з чинним законодавством для умов оперативної обстановки за тематикою навчань.

Командир (начальник) військового формування ВВ, що залучається на навчання, призначається, як правило, *заступником керівника навчання – старшим посередником* від внутрішніх військ. До складу оперативного штабу від збройного формування ВВ призначається *військова оперативна група*.

Залежно від тематики і завдань спільного навчання із залученням ВВ від міністерств та відомств можуть залучатися такі сили та засоби:

1) від МВС – підрозділи районних (міських) органів внутрішніх справ, підрозділи (частини) патрульної служби, підрозділи швидкого реагування, підрозділи служби охорони, безпеки дорожнього руху, державної автоінспекції;

2) від Служби безпеки України – підрозділи по боротьбі з тероризмом;

3) від Державної прикордонної служби – підрозділи з охорони кордону, підрозділи спеціального призначення;

4) від Державного департаменту з питань виконання покарань – підрозділи особливого призначення, зведені загони швидкого реагування;

5) від Військової служби правопорядку у Збройних Силах – підрозділи з охорони

військових об'єктів, патрульної служби, безпеки дорожнього руху, спеціального призначення;

6) від Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – рятувальні загони;

7) від Державної спеціальної служби транспорту – загони;

8) від Управління державної охорони України – служби виїзної та особистої охорони;

9) адміністрації та режимні органи об'єктів, що охороняються внутрішніми військами.

Отже, за визначеною тематикою і з урахуванням особливостей функціонального призначення наведеного переліку міністерств та відомств заходи, що відпрацьовуються на спільних ТСН, можна поділити на чотири умовні групи [3].

До *першої* групи можна віднести *режимно-профілактичні заходи*, зокрема надання допомоги Державній прикордонній службі України у забезпеченні безпеки і захисту державного кордону України, участь у спеціальних операціях з припинення діяльності незаконних збройних формувань (НЗФ). До цих заходів також можна віднести організацію і проведення затримання особливо небезпечних і озброєних злочинців, які скоїли втечу, або підготовку та проведення спеціальних операцій з припинення збройних зіткнень радикально налаштованих сторін, пошук та роззброєння НЗФ у період запровадження воєнного стану або ведення ТрО. У цьому контексті ТрО України визначається як система загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюється в особливий період з метою забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади і військового управління, економіки, збереження людських та матеріальних ресурсів [4]. Мета ТрО досягається проведенням охоронних та режимно-правових заходів, об'єднаних єдиним замислом і планом, а також діями правоохоронних органів, військових частин (підрозділів) ВВ щодо знищення НЗФ усередині держави, які можуть підтримуватися терористичними організаціями, пошуку та знищення десантів і диверсійно-розвідувальних груп противника (ДРГ), що діють на території держави.

У рамках виконання цих завдань 13–14 вересня 1997 р. в Україні було проведено стратегічне КШН “Редут-97”, до якого вперше залучалися всі міністерства і відомства держави, причетні до оборонних завдань. Була досліджена доцільність створення на особливий період Ставки ВГК. Особливістю навчань було те, що під час їх проведення вирішувалося питання визначення місця, ролі і завдань ВВ в операції об'єднаних сил швидкого реагування (ОСШР) у ТрО.

Подальшого розвитку злагодженість бойових

дій взаємодіючих сил силових структур набула 12.03.2002 р. на Яворівському полігоні Західного оперативного командування, коли проводилися спільні ТСН механізованих, авіаційних, аеромобільних частин, підрозділів ЗС України та спеціальних підрозділів ВВ з боротьби з тероризмом та диверсійними групами в умовах ТрО. Під час навчань відпрацьовувалися питання стосовно організації служби на блокпостах, створення бойових порядків, організації спільних дій механізованих, аеромобільних та спеціальних підрозділів ВВ. Безумовно, на сьогодні проведення таких зборів та навчань надзвичайно важливе й актуальне, адже переважна більшість військових конфліктів, зокрема на Балканах та на Кавказі, проходять саме за подібними сценаріями.

До *другої* групи можна включити заходи, що проводяться на спільних ТСН органів МВС у взаємодії з підрозділами ВВ, які спрямовані на практичне відпрацювання питань, пов'язаних з *припиненням групових порушень громадського порядку, масових заворушень*, що супроводжуються вчиненням насильства із застосуванням зброї.

До *третьої* групи можна віднести заходи, які проводяться на спільних ТСН органів СБУ з підрозділами ВВ щодо *попередження та припинення терористичних актів* на особливо важливому державному об'єкті (ОВДО), що охороняється.

У рамках цих завдань щороку під егідою АТЦ проводяться десятки командно-штабних тренувань (КШТ) і спільних ТСН на терористично уразливих об'єктах транспортного і паливно-енергетичного комплексів, життєзабезпечення із залученням регіональних органів СБУ і МВС, спецпідрозділів “Альфа” і “Беркут”, територіальних підрозділів ВВ, ДПС та інших суб'єктів боротьби з тероризмом. Дієвість цих заходів підтверджується результатами досить масштабних комплексних навчань “Легіон-7” (2003), “Легіон-11” (2006), “Легіон-13” (2008), міжрегіональних комплексних навчань на Південноукраїнській, Рівненській і Запорізькій атомних електростанціях та у приморському районі, спільних ТСН волинських підрозділів УСБУ, УМВСУ, Управління Державного департаменту з виконання покарань, прикордонного загону, батальйону внутрішніх військ із затримки та ліквідації терористів, які захопили “Волинський газонаповнювальний пункт”, що проводилися у Луцьку 17.06.2005 р. Службою безпеки України 08.10.2009 р. були проведені міжвідомчі антитерористичні ТСН на залізничному вокзалі Луганська за участі органів МВС, МНС, внутрішніх військ, обласної держадміністрації та інших відомств Луганської

області, а також Донецької залізниці. Учасники навчань теоретично і практично відпрацювали питання виявлення та знешкодження вибухових пристроїв, а підрозділи ВВ – припинення терористичних проявів та визволення заручників. Крім того, у 2009 р. за планом начальника УМВС України у Львівській області були проведені спільні ТСН за темою “Практичні дії особового складу органів та підрозділів внутрішніх справ УМВС України у Львівській області, військових частин ВВ та вищих навчальних закладів МВС України під час проведення спеціальної операції по ліквідації масових заворушень”, де відпрацьовувалася тактика дій зведеного загону УМВС і було дано оцінку діям керівників та військовослужбовців, які входили до складу зведеного загону та груп бойового шикуння.

У міжнародному аеропорту “Бориспіль” 22.10.2009 р. були проведені українсько-польські спільні ТСН за тематикою “Підготовка та проведення антитерористичної операції на об’єкті можливих терористичних посягань на “Міжнародний аеропорт “Бориспіль”, який віднесено до інфраструктури Євро-2012. За участі представників інших міністерств і відомств була проведена операція зі звільнення заручників та затримання терористів, які захопили літак. Уперше під координацією Антитерористичного центру при СБУ свої дії поєднали понад 400 військовослужбовців і працівників СБУ, Центру спеціальних операцій СБУ, підрозділів ВВ, МВС, МНС, УДО, Держдепартаменту з питань виконання покарань, а також Агентства внутрішньої безпеки Республіки Польща та інші організації.

До четвертої групи можна віднести *режимно-карантинні* заходи (участь у забезпеченні громадського порядку та організації взаємодії із Силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків техногенно-екологічних аварій; участь у проведенні карантинних заходів під час епідемій, епізоотій та епіфітотій тощо), які проводяться на спільних ТСН органів МНС та інших міністерств і відомств із залученням частин (підрозділів) ВВ.

Отже, після аналізу тематик і дослідження заходів, що проводилися на спільних ТСН за останні роки, можна зробити висновок, що, в основному, на них вирішувалися такі питання:

- дії підрозділів внутрішніх військ в умовах ТрО, під час охорони та оборони ОВДО;
- участь в антитерористичних діях зі звільнення заручників і захоплення (знешкодження) НЗФ;
- дії у зведених загонах МВС з ліквідації масових заворушень.

Виходить, що взагалі не проводилися спільні ТСН із залученням ВВ та органів інших силових структур з таких важливих питань:

- супровід і захист спеціальних вантажів від нападу терористів під час їх перевезення автомобільним (залізничним, повітряним) транспортом;

- відбиття нападу НЗФ (терористів) на підрозділи з конвоювання з метою визволення засуджених осіб під час руху на автомобільному (залізничному, повітряному) транспорті;

- переслідування і затримання заарештованих та засуджених осіб, які скоїли втечу з-під варти;

- відпрацювання заходів режимно-профілактичного характеру, об’єднаних єдиним замислом та планом органів СБУ, ЗС України і МВС всередині держави, щодо припинення діяльності НЗФ, які можуть підтримуватися міжнародними терористичними організаціями;

- проведення пошуку та знищення десантів і ДРГ умовного противника, що діють на території держави в умовах ТрО;

- участь у спеціальних операціях у взаємодії з Державною прикордонною службою України з припинення діяльності НЗФ та надання допомоги у забезпеченні безпеки і захисту державного кордону;

- участь у ліквідації наслідків аварії на ОВДО, що охороняється.

Дослідження, що були проведені у ході спільного ТСН за темою “Застосування військових частин та підрозділів військових частин внутрішніх військ у спеціальній операції тимчасового оперативного угруповання військ з локалізації та нейтралізації внутрішнього конфлікту на приморському напрямку”, яке проводилося у травні 2008 р. на базі Кримського ТрК, виявили низку не вирішених проблемних питань [5], пов’язаних з відсутністю:

- поетапної структуризації роботи як керівництва навчань, так і підрозділів, що навчалися;

- чіткої взаємодії у роботі різних гілок органів управління взаємодіючих силових структур;

- нормативних і методичних документів з підготовки та проведення військових навчань, зокрема Настанови з організації і проведення тактико-спеціальних та командно-штабних навчань у внутрішніх військах МВС України з роз’ясненням нормативної і методичної бази щодо проведення спільних навчань із взаємодіючими структурами, міністерствами і відомствами [6].

Підкреслимо, що тематика, процеси підготовки

і проведення спільних ТСН із залученням внутрішніх військ із взаємодіючими силами міністерств і відомств та всі заходи, що з ними пов'язані, залежать від мети і завдань, які ставлять перед собою ці організації. При цьому методика підготовки та проведення спільного ТСН аналогічна до методики підготовки навчання, що планово проводиться самими внутрішніми військами. Однак є деякі відмінності.

Підготовку підрозділів ВВ до найбільш складних дій доцільно проводити спільно із взаємодіючими формуваннями міністерств і відомств з практичним показом порядку та специфіки їх дій.

Командир з'єднання (військової частини, підрозділу) ВВ, що навчається, прийматиме рішення не на всю спецоперацію, а на виконання окремого завдання спецоперації або на виділення тільки особового складу у розпорядження старшого оперативного начальника, який керує навчанням.

На навчаннях за тематикою, пов'язаною з припиненням масових заворушень, на етапі розіграшу силових дій головним компонентом оперативного шиккування будуть сили та засоби від ВВ у групах блокування, розосередження, вилучення тощо.

Районом проведення навчань за тематикою, пов'язаною з виконанням завдань щодо попередження та припинення терористичних актів на ОВДО, що охороняється ВВ, як правило, вибиратиметься територія самого об'єкта.

На навчаннях за тематикою режимно-карантинного характеру основними тактичними епізодами для ВВ можуть бути дії групи оточення, групи патрулювання, групи охорони або інших груп оперативного шиккування у разі ускладнення обстановки, зокрема, у випадках раптової зміни меж району надзвичайної ситуації, припинення масових мародерських проявів, порушень кордонів обсервації тощо.

Заступник керівника навчання – старший посередник від ВВ на підставі плану проведення спільного навчання розробляє частковий план, який затверджується керівником навчань та погоджується з безпосереднім начальником.

Посадові особи військової оперативної групи розробляють часткові плани за своїми напрямками, які затверджуються заступником керівника навчання від ВВ та, у разі необхідності, погоджуються з відповідними посадовими особами оперативного штабу.

Під час розіграшу дій ввідні, які не ввійшли до загального плану нарощування обстановки, що

подаватимуться заступником керівника навчання – старшим посередником від ВВ або посадовими особами військової оперативної групи, не повинні суперечити замислу дій керівника навчання.

Найбільшу складність під час проведення спільних ТСН за участю підрозділів ВВ є розіграш дій, який вимагає від командирів та штабів усіх ступенів, що навчаються, узгодження дій військ з діями (оперативними, режимними) відповідних взаємодіючих формувань міністерств та відомств. Особливу увагу під час розіграшу необхідно приділяти навчання особового складу способам дій, питанням стосовно додержання законності, заходів безпеки, порядку взаєморозпізнавання, застосування зброї і спеціальних засобів тощо. Командирам і штабам військових частин ВВ у ході підготовки та проведення спільних ТСН необхідно шукати і запроваджувати нешаблонні методи та форми роботи, які спрямовані на посилення охорони, наприклад ОВДО або спеціального вантажу, і створення додаткових перешкод умовному противнику.

Спільні ТСН за тематикою заходів першої, другої і четвертої групи, доцільно проводити у три етапи:

перший – приведення військ у бойову готовність та здійснення маршу до району виконання СБЗ;

другий – організація виконання службово-бойових дій у взаємодії з органами інших міністерств і відомств;

третій – закінчення розіграшу дій і повернення до пункту постійної дислокації.

Якщо спільні ТСН проводяться за тематикою заходів третьої групи, тобто попередження та припинення терористичних актів на ОВДО, що охороняється, то такі навчання підрозділами ВВ доцільно проводити у два етапи.

На першому етапі умовним противником (терористами) протягом 2-3 тижнів відпрацьовуються питання вивчення особливостей в організації охорони ОВДО шляхом зовнішнього спостереження.

На другому етапі умовний противник (терористи) практично застосовує хитрощі для вторгнення або провезення зброї і вибухових речовин на територію ОВДО для дальшого "вчинення" терористичного акту (захоплення) об'єкта.

Висновки

Процес підготовки внутрішніх військ до якісного виконання службово-бойових завдань

потребує постійного підтримування тісної взаємодії з органами інших міністерств, відомств, територіальними органами МНС, Служби безпеки, режимно-секретними органами об'єктів, що охороняються, та іншими зацікавленими відомствами. Особливо ретельно мають бути відпрацьовані питання стосовно взаємного інформування про обстановку, оповіщення і планування спільних дій під час проведення спеціальних операцій та навчань.

Спільні ТСН повинні поліпшувати якість виконання службово-бойових завдань і вимагають від командирів та штабів частин і підрозділів ВВ постійно підтримувати тісну взаємодію з регіональними органами управління відповідних міністерств і відомств.

Таким чином, основними заходами під час підготовки і проведення спільних ТСН є: 1) визначення тематики спільного ТСН, ролі і місця та завдань ВВ у них; 2) планування заходів, які будуть відпрацьовуватися ВВ самостійно або у взаємодії з іншими міністерствами і відомствами; 3) проведення злагодженості підрозділів, частин, з'єднань, резервів (елементів бойового порядку) та військових оперативних резервів ВВ з іншими міністерствами і відомствами під час виконання визначених заходів; 4) закріплення навиків особового складу ВВ у процесі виконання завдань під час оборони об'єктів, що охороняються, у польових умовах як самостійно, так і спільно зі спеціальними підрозділами інших міністерств та відомств; 5) удосконалення навичок командирів та штабів в управлінні елементами бойового порядку ВВ на загальному тактичному фоні у взаємодії з іншими міністерствами і відомствами.

Тільки за таких умов та з урахуванням усіх особливостей у підготовці і проведенні спільних ТСН внутрішні війська спроможні будуть успішно виконати поставлені службово-бойові завдання.

Список використаних джерел

1. Організаційно-методичні вказівки командувача внутрішніх військ МВС України з підготовки військ на 2010 навчальний рік : наказ командувача внутрішніх військ МВС України від 03.12.2009 р. № 421.

2. Шмаков О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань / О. М. Шмаков. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – С. 418.

3. Ролін І. Ф. Обґрунтування раціональної структури організації керівництва та посередницького апарату тактико-спеціальних навчань зі з'єднанням (військовою частиною) внутрішніх військ / І. Ф. Ролін // Честь і закон. – 2010. – № 1. – С. 55–63.

4. Радецький В. Г. Основи стратегії національної безпеки та оборони держави : підруч. / В. Г. Радецький, О. П. Дузь-Крятченко та ін. – К. : НУОУ, 2009 – С. 394.

5. Шевченко С. О. Аналіз результатів дослідницьких тактико-спеціальних навчань / С. О. Шевченко, В. В. Довбня, Т. А. Сутюшев // Честь і закон. – 2008. – № 3. – С. 4–11.

6. Ролін І. Ф. Організація та проведення тактико-спеціального навчання зі з'єднанням (військовою частиною) внутрішніх військ / І. Ф. Ролін // Честь і закон. – 2009. – № 3. – С. 24–35.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2011 р.